

Samenvatting

In dit artikel zal de Zuid Afrikaanse Truth and Reconciliation Commission (ZATRC) met de Canadese Truth and Reconciliation Commission (CTRC) worden vergeleken. Er zal worden uiteengezet in hoeverre de benadering van de definitie van waarheid invloed heeft gehad op individuele en nationale verzoening en uiteindelijk op dekolonisatie.

Enerzijds zal worden onderzocht in hoeverre de CTRC, in vergelijking met de ZATRC, rekening houdt met de denkwijzen en ideeën over waarheid en verzoening van de onderdrukte Aboriginals, anderzijds zal worden onderzocht in hoeverre de CTRC, in vergelijking met de ZATRC, ondanks de *victim approached*-benadering van de hoorzittingen, de individuele getuigenissen van de Aboriginals in een bredere koloniale context plaatst.

Inhoud

Inleiding	4
De Truth and Reconciliation Commission van Zuid-Afrika.....	9
De Truth and Reconciliation Commission van Canada	21
Conclusie	30

Hoe te verzoenen?

een vergelijking tussen de *truth and reconciliation commissions* van Zuid-Afrika en Canada

Renette Kwakkenbos

5536154

Hans van der Jagt

Geschiedenis

BA-scriptie

18-01-2019

Inleiding

Het openbaren van de waarheid is noodzakelijk voor verzoening en nationale eenheid na een conflict. Door de waarheid te openbaren, wordt de kloof van verdeeldheid gedicht en, door de publieke erkenning van het ooit verzwegen en verworpen onrecht, helpt het slachtoffers hun waardigheid te hervinden en helpt het daders hun eigen verleden te verwerken. Zonder de waarheid is geen verzoening mogelijk.¹

De Truth and Reconciliation Commission

Sinds 1973 hebben wereldwijd al meer dan twintig Truth and Reconciliation Commissions (TRC) getracht waarheid en verzoening te bereiken in reeds door conflict verscheurde landen. Deze waarheidscommissies zijn politieke institutionele organen die kijken naar politieke misdaden en mensenrechtenschendingen die zich tijdens een bepaalde periode in het bij de commissie behorende land hebben voorgedaan. Door openbare hoorzittingen te houden, waarbij slachtoffers (en in sommige gevallen ook daders) hun verhaal mogen vertellen, hopen zij de burgers in hun land nader tot elkaar te brengen. Idealiter kunnen slachtoffers rekenen op een vorm van herstelbetalingen, de daders in sommige gevallen op amnestie. Het openbaren van de waarheid is het fundament van deze TRC's.

De TRC's hebben grote invloed op de machtsstructuur binnen een land: onderdrukte slachtoffers die uit angst verzwegen wat hen was overkomen, krijgen opeens een stem. Generaals en politici die ervan overtuigd waren dat zij hun misdrijven uit politieke overtuiging pleegden, worden haast gedwongen om vergeving te smeken.² De structuur en hoofdgedachte van waaruit een TRC werkt en waar het voor staat, is complex. Rechten, politiek en religie smelten samen tot een praktische filosofie die

---

¹ Deborah Posel, 'History as confession: The case of the South African Truth and Reconciliation Commission', *Public Culture* 20 (2008) 1, 119-141, aldaar 121.

² Fred de Vries, 'Het begon hoopvol', *De Groene Amsterdammer*, 19 december 2018.

toepasbaar is op de mensenrechtenschendingen die zich in een land hebben voorgedaan.³

Echter, aangezien ieder land en ieder conflict van elkaar verschilt, is een blauwdruk voor een ideaal werkende waarheidscommissie niet voor handen. Desondanks is het mogelijk te achterhalen welke verrichtingen een waarheidscommissie dichterbij verzoening brengen en welke verrichtingen niet. Specifieke overkoepelende voorwaardes voor verzoening blijken wel degelijk te bestaan. TRC's die in de toekomst gevormd worden, kunnen leren van deze observaties.

De Zuid-Afrikaanse en Canadese Truth and Reconciliation Commission

In Zuid-Afrika werd in 1995 een TRC opgericht om na de apartheid de zwarte Zuid-Afrikanen een stem te geven. De waarheid over mensenrechtenschendingen werd hierdoor zichtbaar.

De Zuid-Afrikaanse Truth and Reconciliation Commission (ZATRC) was de meest grootschalige TRC, met het wijdst verbreide gebied dat een dergelijke commissie ooit omvatte.⁴ Door de hoorzittingen, waarin slachtoffers hun verhaal konden doen, uit te zenden op de nationale televisie, kon de werking van de ZATRC tot in alle uithoeken van Zuid-Afrika doordringen. Deze landelijke impact van de commissie biedt veel onderzoeksperspectieven die sinds het ontstaan van de ZATRC tot vele artikelen hebben geleid. Deze artikelen gaan in op verschillende aspecten waar de ZATRC mee te maken kreeg, zoals de definitie van de waarheid binnen de commissie, (Lerche (2000), Henderson (2000), Ignatieff (1996) en Tutu (1999)), het concept verzoening binnen de commissie, (Gobodo-Madikizela (1997), Winslow (1997), Battle (2000) en Tutu (1999)) en de culturele benadering van de commissie. (Wilson (2000) en Phelps (2013)) Deze kwesties werken allemaal op elkaar in en maken duidelijk dat de werking van de ZATRC vanuit verschillende oogpunten kan worden geanalyseerd.

---

³ Richard Wilson, 'Reconciliation and Revenge in Post-Apartheid South Africa – Rethinking Legal Pluralism and Human Rights' *Current Anthropology*, 41 (2000) 1, 75-98, aldaar 80.

⁴ Kevin Avruch en Beatriz Vejarano, 'Truth and Reconciliation Commissions: A Review Essay and Annotated Bibliography' *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, 4 (2001) 2, 37-76, aldaar 37.

Ook in Canada werd in 2008 een TRC opgericht (CTRC). Inheemse Canadezen, de Aboriginals, konden door deze commissie hun traumatische ervaringen, die zij hadden opgelopen op de door de regering en kerken opgerichte kostscholen (*residential schools*), uit de doeken doen.⁵

De CTRC is op veel kleinere schaal dan de ZATRC actief geweest. Hoorzittingen werden niet vaak uitgezonden op de televisie of de radio en drongen dus niet door tot in iedere Canadese huiskamer. Daarnaast zijn de oud-leerlingen (*survivors*) van de *residential schools* in een forse minderheid in Canada.⁶ Echter, het is niet duidelijk wat deze andere omstandigheden en handelwijzen van de CTRC voor een invloed hebben gehad op verzoening in Canada.

De ZATRC leent zich als 'reus' onder de TRC's ideaal om een andere TRC mee te vergelijken. Dit is dan ook precies wat Rosemary Nagy doet in haar artikel *Truth, Reconciliation and Settler Denial: Specifying the Canada-South Africa Analogy* (2012). In haar artikel vergelijkt zij de CTRC met de ZATRC om tot de conclusie te komen dat de CTRC zich op twee punten kan verbeteren ten opzichte van de ZATRC.

In haar artikel, dat zij in 2012 publiceerde, doet zij een aanbeveling om de CTRC op deze twee punten te vergelijken met de ZATRC. Het gaat om de volgende punten:

Het eerste punt van Nagy draait om het begrip 'waarheid'. Volgens Nagy heeft de institutionele en nauwe benadering van het begrip 'waarheid' geconcludeerd in een discrepantie tussen de 'waarheid' die door de ZATRC op papier is opgetekend en de 'waarheid' die veel Zuid-Afrikanen wensten te openbaren. Daaropvolgend trekt zij de conclusie dat hier te oppervlakkige verzoening uit ontspringt. De commissie richtte zich teveel op de christelijke definities van waarheid en verloor zo de dieperliggende ideeën en denkwijzen van de zwarte Zuid-Afrikanen over wraak en schuld uit het oog. Volgens Nagy is het noodzakelijk dat de CTRC rekening houdt met de denkwijzen en ideeën van de Aboriginals met betrekking tot de waarheidsopenbaring om oppervlakkige verzoening te voorkomen.

---

⁵ Matt James, 'A Carnival of Truth? Knowledge, Ignorance and the Canadian Truth and Reconciliation Commission' *The International Journal of Transitional Justice*, 6 (2012) 1, 182-204, aldaar 184.

⁶ Rosemary Nagy, 'Truth, Reconciliation and Settler Denial: Specifying the Canada-South Africa Analogy' *Human Rights Review*, 13 (2012) 1, 349-367, aldaar 352.

Ten tweede stelt Nagy dat de ZATRC het slachtoffer teveel centraal in het proces van waarheidsopbaring. (De commissie wordt dan ook in de wetenschappelijke literatuur bestempeld als *victim approached*).⁷ Hierdoor werden de structurele geweldplegingen en mensenrechtenschendingen ten onrechte afgedaan als individuele specifieke gebeurtenissen, gepleegd door enkele ‘rotte appels’ en niet als structurele daden die, als men afstand neemt, duidelijk in de lijn van de apartheid en uiteindelijk kolonialisme liggen. Hierdoor staat de individuele narratieve waarheid meer centraal dan de ‘harde’ forensische waarheid, waardoor de bredere racistische en koloniale context van de geweldplegingen over het hoofd wordt gezien. De CTRC stelt, evenals de ZATRC, het slachtoffer centraal. Volgens Nagy moet de CTRC de individuele getuigenissen in een bredere koloniale context plaatsen en de resultaten en gevolgen van de hoorzittingen uiteindelijk inzetten als hulpmiddel voor dekolonisatie.⁸

Het einddossier van de CTRC werd pas in 2015 uitgegeven, waardoor Nagy, omdat de commissietermijn nog gaande was, niet in staat was conclusies te trekken. Het was in 2012, op het moment dat Nagy haar artikel schreef, niet duidelijk hoe de CTRC het begrip waarheid precies zou gebruiken en hoe het de *victim approached*-methode in zou bedden in een breder geheel van kolonisatie.

In dit artikel zal ik, door de ZATRC en de CTRC te vergelijken, uiteenzetten in hoeverre de benadering van de definitie van waarheid invloed heeft gehad op individuele en nationale verzoening en uiteindelijk op dekolonisatie. Ik zal dit onderzoeken door deze uiteenzetting in twee delen op te splitsen.

Enerzijds zal ik uiteenzetten hoe de CTRC, in vergelijking met de ZATRC, rekening houdt met de denkwijzen en ideeën over waarheid en verzoening van de onderdrukten (in het geval van de CTRC de Aboriginals).

Anderzijds zal ik uiteenzetten in hoeverre de CTRC, ondanks de *victim approached*-benadering van de hoorzittingen, de individuele getuigenissen van de Aboriginals in een bredere

---

⁷ James, ‘A Carnival of Truth?’, 185

⁸ Nagy, ‘Truth, Reconciliation and Settler Denial’, 349.

koloniale context plaatst.

In hoofdstuk 1 zal ik me specifiek richten op de TRC van Zuid-Afrika, in hoofdstuk 2 zal ik me specifiek richten op de TRC van Canada. In hoofdstuk 3 zal ik een vergelijking tussen beide commissies maken, aan de hand van bovenstaande punten.

Bij dit literatuuronderzoek maak ik gebruik van de *final reports* van beide commissies als primaire bronnen. Deze bevatten uitgebreide getuigenissen alsmede de hoofdgedachte van de commissies. Voornamelijk artikelen over waarheid, verzoening in combinatie met waarheids- en verzoeningscommissies zullen als secundaire bronnen gebruikt worden. Een groot deel van de literatuur die ik gebruik, wordt aangeraden in *Truth and Reconciliation Commissions: A Review Essay and Annotated Bibliography* van Kevin Avruch en Beatriz Vejarano.⁹

---

⁹ Avruch en Vejarano, 'Truth and Reconciliation Commissions'

De Truth and Reconciliation Commission van Zuid-Afrika

Het doel van de in 1996 opgerichte Zuid-Afrikaanse Truth and Reconciliation Commission (ZATRC) was verzoening van alle Zuid-Afrikanen. Zuid-Afrika was verdeeld en verscheurd door de Apartheid, een systeem van rassenscheiding dat in 1948 officieel door Hendrik Verwoerd werd verkondigd. Zwarte Zuid-Afrikanen leefden vanaf dat moment door de wet gescheiden van witte Zuid-Afrikanen. Zwarte Zuid-Afrikanen gingen gebukt onder de vele restricties en racistische maatregelen die hen werden opgelegd. Geweld en het schenden van mensenrechten dat daar vaak mee gepaard ging, kwam veelvuldig voor. Na het afschaffen van de Apartheid in 1990 was weliswaar het systeem van rassenscheiding verdwenen, maar Zuid-Afrika bleef doordrongen van haat-, angst-, schuld- en wraakgevoelens. Een diepe kloof van verdeeldheid moest worden overbrugd. In een land waar elke inwoner verwickeld was geweest in het politieke systeem van de Apartheid, was het volgens voorzitter van de TRC Desmond Tutu noodzakelijk de waarheid van de jaren tijdens het Apartheidsregime te achterhalen en te openbaren. Alleen dan was het mogelijk tot vergeving en verzoening te komen en de samenleving opnieuw te reconstrueren.¹⁰

De definitie van het begrip ‘waarheid’

De Apartheid is een kwestie die leidt tot vele ‘waarheden’. Het begrip ‘waarheid’ blijkt dan niet het overtuigende tegenovergestelde van ‘leugen’ te zijn, maar een begrip dat zich conformeert naar de overtuiging van degenen die beweren de waarheid te kennen of te weten. Voor de leden van de Zuid-Afrikaanse Truth and Reconciliation Commission, was het dan ook zaak het complexe begrip ‘waarheid’ een heldere definitie toe te kennen, om zo het fundament waarop de beginselen van de commissie gestoeld

---

¹⁰ Wilson, ‘Reconciliation and Revenge in Post-Apartheid South Africa’, 76.

waren, vorm te geven. Het definiëren van de waarheid blijkt echter soms problematisch te zijn. Metaforen en wollige omschrijvingen van het begrip ‘waarheid’ kunnen namelijk makkelijk uitlopen op onduidelijkheden, waardoor getuigen of daders zelfs na het onthullen van de ‘waarheid’ ontevreden blijven en verzoening dus uitblijft. Avruch schrijft: ‘With respect to the ‘truth’, many truth and reconciliation commissions find themselves operating in epistemologically relativistic and rhetorical worlds that would make the most steadfast of academic post-modernists blush.’¹¹

Het gebruik en de definitie van ‘waarheid’ in het *Final Report* van de ZATRC

De commissie splitst het begrip ‘waarheid’ op in vier delen: de feitelijke of forensische waarheid, de persoonlijke of narratieve waarheid, de sociale waarheid en de versterkende of genezende waarheid. Deze ‘waarheden’ hebben allemaal hun eigen karakteriseringen en definities.

De ZATRC schrijft het volgende over het gebruik van het begrip ‘waarheid’ in hun *final report*:

But what about truth – and whose truth? The complexity of this concept also emerged in the debates that took place before and during the life of the Commission, resulting in four notions of truth: factual or forensic truth; personal or narrative truth; social or ‘dialogue’ truth and healing and restorative truth.¹²

De feitelijke forensische waarheid wordt als volgt gedefinieerd:

The familiar legal or scientific notion of bringing to light factual, corroborated evidence, of obtaining accurate information through reliable (impartial, objective) procedures, featured prominently in the Commission’s findings process.¹³

---

¹¹ Avruch en Vejarano, ‘Truth and Reconciliation Commissions’, 39.

¹² *Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report* (hierna: TRCSAR) 1998, 110.

¹³ TRCSAR 1998, 111.

Deze waarheid onderscheidt het persoonlijke niveau, dat wordt gestut door een ‘omvattend verificatie- en bevestigingsbeleid, om er zeker van te zijn dat uitspraken waren gebaseerd op feitelijke informatie.’¹⁴ Ook worden de bevindingen die op persoonlijk niveau geuit worden, in de reeds bestaande contexten, patronen en processen geplaatst, om zo bredere patronen die onder de oppervlakte van een individuele getuigenis liggen, te ontdekken.¹⁵ Opmerkelijk is het citaat dat na deze heldere definitie gegeven wordt: ‘However, all truth commissions have their limitations. In the words of Michael Ignatieff: All that a truth commission can achieve is to reduce the number of lies that can be circulated unchallenged in public discourse.’¹⁶(Final Report 111 and ‘Articles of Faith’, Index on censorship (5) 1996, p. 113)

De leden van de commissie lijken zich hier bewust te zijn van hun begrensde mogelijkheden als een publiek orgaan op het gebied van verzoening. De ‘waarheid’, die voorkomt als feitelijk en forensisch, blijkt toch complexer in elkaar te zitten. Desmond Tutu is zich bewust van deze moeilijkheid: ‘We should accept that the truth has emerged even though it has initially alienated people from one another.’ Ook schrijft hij: ‘[This report] is not and cannot be the whole story; but it provides a perspective on the truth about a past that is more extensive and more complex than any one commission could, (...) have hoped to capture.’¹⁷

Juist vanwege het feit dat het dus onmogelijk is tot een ‘harde’ feitelijke waarheid te komen, hecht de ZATRC veel waarde aan de sociale en de genezende waarheid (*healing truth*)

De sociale waarheid wordt als volgt gedefinieerd:

In recognising the importance of social or ‘dialogue’ truth, the Commission acknowledged the importance of participation and transparency. Its goal was to try to transcend the divisions of the past by listening carefully to the complex motives and

---

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem

¹⁶ TRCSAR 1998, 18.

¹⁷ Willie Henderson, ‘Metaphors, Narrative and ‘Truth’: South Africa’s Truth and Reconciliation Commission’ *African Affairs*, 99 (2000) 1, 457-465, aldaar 459.

perspectives of all those involved. It made a conscious effort to provide an environment in which all possible views could be considered and weighed, one against the other.¹⁸

De open sfeer die hier door de commissie wordt gecreëerd, brengt ons uiteindelijk bij de laatste subcategorie van de waarheden die de ZATRC onderscheidt. De zogenaamde versterkende en genezende waarheid wordt als volgt ingeleid:

There is also 'healing' truth, the kind of truth that places facts and what they mean within the context of human relationships - both amongst citizens and between the state and its citizens. This kind of truth was central to the Commission. The Act required that the Commission look back to the past and forward to the future. In this sense, it was required to help establish a truth that would contribute to the reparation of the damage inflicted in the past and to the prevention of the recurrence of serious abuses in the future.¹⁹

Deze 'waarheid' was volgens de commissie de belangrijkste waarheid, aangezien deze vorm van waarheid kan bijdragen aan het herstellen van schade uit het verleden en als preventie dient voor komende gewelddadigheden.²⁰

De christelijke benadering van de ZATRC

De manier waarop de commissie termen als gerechtigheid, waarheid, vergeving, verzoening en verantwoordelijkheid gebruikt, is doordrongen van christelijk gedachtegoed.²¹ Tutu kan politiek en religie niet scheiden. Zelfs als hij praat over de grote transitie naar een democratie in Zuid-Afrika, incorporeert hij hierin de uitspraak van Sint Paul: 'de volheid des tijds'. Ook bij het aanstellen van de commissieleden moedigde hij hen aan 'in een klooster in retraite te gaan'.^{22 23}

Hoewel de commissie openstaat voor alle religies en culturele achtergronden, is het moeilijk om de christelijke toespelingen te negeren. Zelfs in het voorwoord van het Final Report verbindt Desmond Tutu, zelf aartsbisschop van de Anglicaanse kerk in

---

¹⁸ TRCSAR 1998, 19.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

²¹ Mark Hay, 'Grappling with the Past: The Truth and Reconciliation Commission of South Africa' *African Journal of Conflict Resolution* 1 (1999) 1, 29-51, aldaar 47.

²² TRCSAR 1998, 37 en 71.

²³ Henderson, 'Metaphors, Narrative and Truth', 460.

Zuid-Afrika ten tijde van bekleden van de voorzittersfunctie van de ZATRC, Bijbelcitataten met diplomatieke opvattingen:

68 To lift up racism and apartheid is not to gloat over or to humiliate the Afrikaner or the white community. It is to know the real extent of the sickness that has afflicted our beloved motherland so long and, in making the right diagnosis, prescribe the correct medicine. We would not want to be castigated as the prophet Jeremiah condemned the priests and prophets of his day (Jeremiah 6:13-14):

For from the least to the greatest of them,
every one (sic) is greedy for unjust gain;
and from prophet to priest,
everyone deals falsely.
They have healed the wound of my people lightly,
saying "Peace, peace,"
when there is no peace.²⁴

Voor een commissie die als voornaamste doel inclusieve landelijke verzoening stelt, is het gevaarlijk om door dit soort citaten als exclusief christelijk initiatief over te komen. Ten tijde van de eerste hoorzittingen hebben sommige commissieleden zich soms ongepaste christelijke uitspraken doen ontvallen en dat terwijl de commissie juist als standpunt had om tijdens de hoorzittingen naar iedereen inclusief en respectvol te zijn, ongeacht iemands persoonlijke, religieuze of politieke achtergrond.²⁵

Het is dus belangrijk te realiseren dat de begrippen die de ZATRC gebruikt voor waarheid en verzoening in haar Final Report altijd sociaal en cultureel bevooroordeeld zijn.²⁶

---

²⁴ TRCSAR 1998, 16 en 17.

²⁵ Hay, 'Grappling with the Past', 47.

²⁶ Laura Nader, *Harmony Ideology: Justice and Control in a Zapotec Mountain Village* (Stanford 1990)

Ubuntu

Het is echter te kortzichtig de ZATRC als louter christelijk orgaan te bestempelen. Tutu weet de christelijke standpunten van de commissie namelijk te verbinden met het Zuid-Afrikaanse inzicht 'Ubuntu'. Tutu's idee van Ubuntu, een begrip dat stamt uit de Zuid-Afrikaanse filosofie en vaak vertaald wordt met behulp van begrippen zoals menselijkheid, verbondenheid en goedheid, ligt volgens hem aan de grondslag van het gedachtegoed van de ZATRC. Vrij vertaald betekent het zoiets als: 'ik ben, omdat wij zijn'.²⁷ Om echter goed te doorgronden hoe de ZATRC Ubuntu verweeft in haar filosofie, is het noodzakelijk uiteen te zetten hoe Tutu precies deze terminologie gebruikt.

Allereerst erkent Tutu de woede- en wraakgevoelens van de onderdrukte Zuid-Afrikanen, maar benadrukt hij dat elke tegemoetkoming of boetedoening tekort zou schieten ten opzichte van de lijdensweg die de meeste van de onderdrukte Zuid-Afrikanen tijdens de apartheid ondergingen. In *Truth Talk*, het officiële blad van de *Truth and Reconciliation Commission*, prijst Desmond Tutu de grootmoedigheid en de vrijgevigheid van geest van de Zuid-Afrikanen die hun pijn met de wereld hebben gedeeld. Tutu gelooft dat de grote meerderheid van de Zuid-Afrikanen zou moeten kampen met gevoelens van bitterheid, angst, wrok en wraak. Zij hebben het recht dit te voelen. De kern van Tutu's logica wat betreft de hoge mate van lijden gedurende de apartheid, bevat de erkenning dat elke tegemoetkoming die een slachtoffer zou krijgen, toch nooit de hoge mate van lijden tijdens de apartheid zou vereffenen. (bron!)

De collectieve benadering van Ubuntu gaat echter in tegen de christelijke westerse individuele benadering van een situatie.²⁸

Collectiviteit en het individu

Hoewel Tutu het concept Ubuntu in een zeker opzicht weet te vervlechten met de westerse christelijke traditie, ontbreekt het mijns inziens binnen de ZATRC toch aan voldoende tegemoetkoming naar de zwarte Zuid-Afrikaanse filosofie. Binnen de Afrikaanse wetenschapsfilosofie begint namelijk in beginsel alles bij collectiviteit en kan

---

²⁷ Michael Battle, 'A Theology of Community – The Ubuntu Theology of Desmond Tutu' *Interpretation: A Journal of Bible and Theology* 54 (1993) 2, 173-182, aldaar 179.

²⁸ Battle, 'A Theology of Community', 178.

van daaruit geredeneerd worden naar individualiteit.²⁹ In de Westerse wetenschapsfilosofie is precies het omgekeerde het geval; de epistemologie begint individualistisch en kan van daaruit collectivistisch worden:

Western definitions of community connote a mere collection of self-interested persons, each with private sets of preferences, ' but all of whom together nonetheless because they realize that in association they can accomplish things they are not able to accomplish otherwise.³⁰

Collectiviteit is in dit voorbeeld een aggregatie, een geheel van meerdere individuen. Dit gaat in tegen het Afrikaanse uitgangspunt van collectiviteit, waarin een persoon wordt geplaatst in zijn eigen omringende context van andere personen. Bij Ubuntu is deze denkwijze essentieel voor het verwerven van een individuele persoonlijkheid, terwijl in het westen het existentialisme en de individu over het algemeen het bestaan typeert.³¹ Kortom, de Afrikaanse filosofie gaat in beginsel uit van het collectief, de westerse christelijke filosofie gaat in beginsel uit van het individu. Juist deze tegenstrijdigheden zorgen ervoor dat de filosofie van de commissie vaak voor onbegrip zorgde.

Zuid-Afrikaanse spiritualiteit

Het diepe wezenlijke verschil in denken tussen de witte en zwarte Zuid-Afrikanen mondde dus vaak uit in onbegrip. Verschillende auteurs vragen zich af waarom vele zwarte Zuid-Afrikanen de uitroepen van witten Zuid-Afrikanen niet kunnen accepteren.³² Zij roepen bijvoorbeeld: 'Wat vervlogen is, is vervlogen!' Als witte zakenmannen zeggen dat zij de nieuwe constitutie van Zuid-Afrika accepteren, hoe weet men dan dat zij niet leiden aan zelfgekozen geheugenverlies?³³ De gemoederen lopen hoog op binnen zwarte Zuid-Afrikaanse groepen wanneer zij kampen met een typisch westers en Europees idee dat het verleden nou eenmaal voorbij is. Wanneer Europeanen hun vader bijvoorbeeld eren, zijn zij zich er niet van bewust dat geesten van de doden

---

²⁹ Ibidem 179.

³⁰ Ifeanyi Menkiti, 'Person and Community in African Traditional Thought' *African Philosophy ? (1971) ?*, 171-181, aldaar 166.

³¹ Battle, 'A Theology of Community', 178.

³² Bijvoorbeeld Richard Wilson en Michael Battle.

³³ Battle, 'A Theology of Community', 180.

nog steeds rondwaren en dat het ontzettend belangrijk is te verzoenen met de onafgebroken lijnen van het verleden. Deze opvatting ligt diepgeworteld in het de spiritualiteit van de zwarte Zuid-Afrikaan. Zo lang de geesten van de doden nog niet ten ruste zijn gelegd, is het onmogelijk vreedzaam door te leven.³⁴

Vooraf het diepliggende collectieve spirituele aspect van de Zuid-Afrikaanse cultuur stuit op moeilijkheden met betrekking tot de christelijke verzoeningsdoelen van de ZATRC. Alles wordt beredeneerd vanuit de gemeenschap. Wanneer een lichaam van een familielid nog niet gevonden is, kan er niet vergeven worden, omdat deze persoon simpelweg niet 'vergeten' kan worden:

This spirituality should not be denounced as belief in 'spirits' but acknowledged as a worldview that knows something of the fundamental connectedness of all lifes. It is spirituality that sees each individual human being as a member of the community, a community that includes the past and the coming generations.³⁵

Tot slot wordt, zoals eerder ook al vermeld, de waarheid binnen de ZATRC opgedeeld in objectieve en subjectieve vormen van waarheid, waardoor een tweedeling ontstaat die de Zuid-Afrikaanse denkwijzen tegenspreekt:

Eurocentric categories of 'objective' and 'subjective' do not fit dynamic ways of knowing that are tied to particular landscapes, landforms, and biomes where ceremonies are properly held, stories properly recited, medicines properly gathered, and transfers of knowledge properly authenticated.³⁶

Concluderend lijkt het erop dat de ZATRC niet genoeg rekening heeft gehouden met de gebruiken, tradities en inzichten van de zwarte Zuid-Afrikaan. De commissie heeft zich vaak te christelijk uitgelaten, waardoor de inclusiviteit waar zij voor stond niet waar wordt gemaakt. Ook hebben de begrippen 'waarheid' en 'verzoening' een westerse lading, waardoor het individu belangrijker wordt dan het collectief. Het collectief is juist diep geworteld in de Zuid-Afrikaanse filosofie, waardoor op dat gebied vaak geen progressie werd geboekt. Ook de tweedeling binnen de benadering van de 'waarheid'

---

³⁴ Ibidem, 179.

³⁵ Ibidem, 181.

³⁶ Marie Battiste, 'Indigenous Knowledge: Foundations for First Nations.', *WINHEC Journal* ? (2005) ?, paginanummers ontbreken.

biedt geen mogelijkheid tot een meer dynamisch gezichtspunt, dat de 'waarheid' juist nodig schijnt te hebben.

Dekolonisatie

'Your pain is our pain. We were tortured, we were harassed, we suffered, we were oppressed.'³⁷

Deze woorden sprak Desmond Tutu nadat Peter Moletsane had uitgelegd hoe hij was gemarteld door de politie, omdat hij had geprotesteerd tegen de gewelddadige dood van zijn oom. Individuele pijn werd tijdens hoorzittingen onderdeel van collectieve pijn.³⁸ De vraag is echter of deze collectieve pijn daadwerkelijk tot nationale verzoening leidt en of de individuele getuigenissen uiteindelijk kunnen bijdragen aan dekolonisatie.

Van individuele getuigenis naar nationale verzoening

De ZATRC hanteerde tijdens de hoorzittingen een duidelijke tweeledige structuur met als doel om individuele en landelijke verzoening te bereiken. Enerzijds werd verzoening getracht te bereiken door zich te beroepen op het systeem van transnationale mensenrechten, anderzijds werd de christelijke vergevings- en verlossingsethiek hierbij nooit uit het oog verloren.³⁹ Tijdens de hoorzittingen waren de replieken van de commissie formulematig en daardoor voorspelbaar: de commissie erkende het lijden van het slachtoffer, stelde op morele wijze het individuele lijden gelijk aan het lijden van andere slachtoffers, stelde dat het lijden een noodzakelijke opoffering was voor de bevrijding van de natie en temperde tot slot de wraakgevoelens van het slachtoffer.⁴⁰ Door de hoorzittingen structureel op de nationale televisie uit te zenden, reikten

---

³⁷ Wilson, 'Reconciliation and Revenge in South Africa', 80

³⁸ Ibidem, 80.

³⁹ Ibidem, 81

⁴⁰ Ibidem.

individuele getuigenissen tot in de hoeken van het land. De commissie hoopte door alle vergeten fragmenten van onderdrukten uit te zenden, een omvattende geschiedenis van Zuid-Afrika te reconstrueren zo op progressieve wijze iedere individuele getuigenis naar het plan van nationale collectiviteit te tillen, om daarna weer bij de persoonlijke vergeving te eindigen.⁴¹

Desmond Tutu construeerde met zijn commissie een nieuwe Zuid-Afrikaanse politieke identiteit, een identiteit van het 'nationale slachtoffer', een nieuwe Zuid-Afrikaan die alle dimensies van lijden en onderdrukking bij zich draagt. Op deze manier werd het individuele lijden, dat op persoonlijk vlak altijd uniek bleef, in de publieke sfeer gebracht, waar het met iedereen gedeeld kon worden en zo in een breder narratief van nationale verzoening kon dienen.⁴² Het uiteindelijke doel was landelijke verzoening.

De omstreden amnestiewet

De publieke en collectieve benadering van waarheid en verzoening door middel van televisie-uitzendingen was uniek voor een commissie zoals de ZATRC. Geen enkele andere waarheids- en verzoeningscommissie heeft op zo een grote schaal slachtoffers van mensenrechtenschendingen een stem gegeven. Toch valt het te betwisten in hoeverre de ZATRC echt tot nationale verzoening heeft bijgedragen. Eén van de sleutels die hebben bijgedragen aan de grootschaligheid, is namelijk het recht van de ZATRC tot het verlenen van amnestie aan de daders. In het Final Report wordt hierover het volgende geschreven:

The most important difference between the South African Commission and others was that it was the first to be given the power to grant amnesty to individual perpetrators. No other state had combined this quasi-judicial power with the investigative tasks of a truth-seeking body.⁴³

The TRC is granting amnesty to persons who made full disclosure of relevant facts

---

⁴¹ Ibidem.

⁴² Wilson, 'Reconciliation and Revenge', 80.

⁴³ TRCSAR 1998, 54

relating to acts associated with a political objective.⁴⁴

Daders hadden de mogelijkheid voor de commissie hun misdaden te bekennen en amnestie te verkrijgen. De commissie had een 'quasi-gerechtelijke' macht om individueel begane misdaden, die voldeden aan specifieke criteria, zelf te behandelen en te beoordelen. De ZATRC probeerde hiermee een zekere inclusiviteit te bewerkstelligen. Door daders ook te betrekken in het waarheids- en verzoeningsproces, kwam men dichterbij de waarheid en was de kans op landelijke verzoening groter. Kortom, de commissie wilde door individuele waarheid en verzoening tot landelijke waarheid en verzoening komen:

The TRC will uncover the truth about gross violations of human rights, and like psychoanalysis, the revelation of knowledge about the past will provoke a whole chain reaction of changes, along 'the road to reconciliation', as the commission's banners read. The production of truth will bring catharsis to those who have suffered gross violations of human rights. Truth will justify the need to offer reparations to victims.⁴⁵

De vraag is of het mogelijk is tot zowel nationale als individuele verzoening te komen door middel van hetzelfde proces. In veel gevallen zorgde de amnestiewet juist voor een wrange verhouding tussen dader en slachtoffer, zeker als bleek dat de dader was vrijgesproken en nog steeds een belangrijke positie in de maatschappij bekleedde en het slachtoffer na de hoorzitting geen beter vooruitzicht had. Vanuit de slachtoffers leidde dit vaak tot woede en een sceptische houding tegenover de ZATRC.⁴⁶

Het overdrachtseffect

Het toekennen van amnestie in ruil voor het openbaren van de waarheid is dus dubieus. Tutu schrijft in het Final Report: 'Freedom was granted in exchange for truth'⁴⁷. Dit veronderstelt een 'overdrachtseffect', dat de vraag doet rijzen hoe verzoening en

---

⁴⁴ Ibidem, 57.

⁴⁵ Tom Winslow, 'Reconciliation: The Road to Healing? Collective Good, Individual Harm? *Track Two*, 6 (1997) 3-4, paginanummers ontbreken, aldaar 1e blz..

⁴⁶ Winslow, 'Reconciliation', aldaar 5e blz.

⁴⁷ TRCSAR 1998, 7.

vergeving zich precies tot elkaar verhouden. Door 'de waarheid te openbaren' en daar amnestie voor terug te krijgen, wordt de waarheid een product dat kan worden ingewisseld voor vergeving en verzoening. Deze benadering van de waarheid als 'handelsproduct' zorgt indirect voor problematische inzichten tijdens het verzoeningsproces. Hoe wordt amnestie verruild voor waarheid? Is het een 'eerlijke' ruil? Heft het vertellen van de waarheid de ervaringen van de slachtoffers van mensenrechtenschendingen op?⁴⁸

Kortom, de ZATRC probeerde individuele waarheidsopenbaringen om te zetten in landelijke verzoening. De commissie doet hiermee echter de waarheid tekort. De auteurs van het Final Report schreven de waarheid op zo'n manier dat het tegenstrijdige perspectieven oversteeg; de officiële waarheid moest een waarheid zijn waar alle Zuid-Afrikanen zich aan konden spiegelen, als een gezaghebbend en onpartijdige verklaring.⁴⁹

Door de waarheid op deze brede manier te benaderen, kon er alleen maar worden ingegaan op individuele waarheden. De 'forensische' waarheid was toch niet de prioriteit. Het enige wat de commissie kon doen, was het aaneenrijgen van alle individuele waarheidsopenbaringen en dat in het Final Report presenteren. Op deze manier verliest de ZATRC de overkoepelende oorzaken, racisme en de daaruit voortvloeiende Apartheid, uit het oog. De Apartheid was op deze manier voor de ZATRC slechts een achtergrond waartegen individuele buitensporige gewelddadigheden zich afspeelden.

---

⁴⁸ Henderson, 'Metaphors, Narrative and Truth' 459.

⁴⁹ Posel, 'History as Confession', 150.

De Truth and Reconciliation Commission van Canada

Canada

Twaalf jaar later wordt in Canada eenzelfde soort commissie opgericht. Het doel van deze Canadese Truth and Reconciliation Commission (CTRC) was hetzelfde als die van Zuid-Afrika: verzoening tussen de aboriginals (*indigenous people*) en de Canadezen. Vanaf de jaren '20 van de vorige eeuw werden door de Canadese regering verspreid door heel Canada kostscholen, *residential schools* opgericht. Naar schatting werden gedurende een periode van 75 jaar meer dan 150.000 aboriginalkinderen bij hun familie weggehaald en naar deze Christelijke kostscholen gestuurd. Fysiek en seksueel geweld kwam veelvuldig voor en door slechte behandeling van ziektes en ondervoeding, lagen de sterftcijfers ontzettend hoog. Het doel op deze scholen was het 'heropvoeden' van de kinderen, naar de maatstaven van de witte christelijke Canadees. Herhaaldelijk wordt als doel het 'doden van de innerlijke Indiaan in het kind' genoemd. De laatste school sloot in 1996.⁵⁰ Oud-leerlingen van de *residential schools*, ook wel *survivors* genoemd, hebben jarenlang hun traumatische ervaringen moeten verzwijgen.⁵¹ Pas in 2005 kwamen de overheid, de Christelijke kerken en de organisaties die de Inuit, Inuvialuit en andere inwoners van *First Nations*-reservaten representeren, tot het besluit een waarheids- en verzoeningscommissie op te zetten.⁵²

---

⁵⁰ James, 'A Carnival of Truth?', 184.

⁵¹ Ibidem, 189.

⁵² *Honouring the Truth, Reconciling for the Future* (hierna: *HTRF*) 2015, 14.

De definitie en gebruik van het begrip ‘waarheid’

Opsplitsing van het begrip

De Canadese Truth and Reconciliation Commission (CTRC) heeft de ‘waarheid’ opgesplitst in twee categorieën. De forensische waarheid, opgetekend in documenten van de kerk en de *residential schools*, evenals de persoonlijke narratieve waarheid, die door de slachtoffers geopenbaard wordt.⁵³ (bron) De nadruk ligt op de persoonlijke narratieve waarheid. Tijdens het Traditional Knowledge Keepers Forum in juni 2014 stelde opperhoofd Dave Courchene een vraag over de definitie van waarheid, die de CTRC hanteert: ‘When you talk about truth, whose truth are you talking about?’ De commissie antwoordde:

[b]y truth we mean not only the truth revealed in government and church residential school documents but also the truth of lived experiences as told to us by Survivors and others in their statements to this Commission. Together, these public testimonies constitute a new oral history record, one based on Indigenous legal traditions and the practice of witnessing.⁵⁴

Uit dit antwoord blijkt de tweeledige benadering van de waarheid. De ‘harde’ waarheid is belangrijk, maar de individuele waarheden van de *survivors* zijn misschien nog wel belangrijker. De commissie geeft met dit antwoord een duidelijk signaal af. Door individuele waarheden als prioriteit te zien, geeft het slachtoffers de macht hun, vaak traumatische, verledens te reconstrueren.⁵⁵

De rechten- en getuigtradities van de *indigenous people*

Ook blijkt uit het antwoord dat de CTRC aan opperhoofd Dave Courchene gaf, dat er veel rekening wordt gehouden met de rechtstradities en de manier van getuigen die de *indigenous people* gewoon waren. Hiermee wilde de commissie duidelijk maken dat de kaalslag van de *indigenous culture* door *residential schools* plaats had gemaakt

---

⁵³ HTRF 2015, 7 (Volume 6)

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ James, ‘A Carnival of Truth?’, 188.

voor veerkracht.⁵⁶ Met veerkracht bedoelde de commissie het opnieuw leven inblazen van tradities en het op de kaart zetten van verschillende culturen. Op deze manier hoopte de commissie bij te dragen aan individuele groei en welzijn. Om de *indigenous cultures* te behoeden voor uitsterving, was het zaak om te tonen dat deze culturen wel degelijk bestonden en dat de bijbehorende tradities een belangrijk deel van de levenswijzen van de Aboriginals omvatten. Voor eens en altijd moest duidelijk worden dat kinderen waren weggehaald en ‘onderwezen’, niet omdat zij in armoede leefden of achterlijk waren, maar dat zij waren weggehaald uit rijke oude culturen met eigen talen, waar zij zich sterk verbonden mee voelden.

Volgens Niezen was ‘[t]he cultural colour of the opening and closing ceremonies and the ritualization of statement gathering (...) the obverse side of a narrative of cultural destruction.’⁵⁷

Dat deze benadering zo belangrijk blijkt, komt naar voren als Barney Williams, een *survivor* het volgende uitspreekt over de cultuurverschillen en de daarbij behorende benadering van het begrip *reconciliation*:

[F]rom sea to sea, we hear words that allude to ... what is reconciliation? What does healing or forgiveness mean? And how there’s parallels to all those words that the Creator gave to all the nations.... When I listen and reflect on the voices of the ancestors, your ancestors, I hear my ancestor alluding to the same thing with a different dialect.... My understanding [of reconciliation] comes from a place and time when there was no English spoken ... from my grandmother who was born in the 1800s.... I really feel privileged to have been chosen by my grandmother to be the keeper of our knowledge.... What do we need to do? ... We need to go back to ceremony and embrace ceremony as part of moving forward. We need to understand the laws of our people.⁵⁸

Traditionele ceremonies en het begrijpen van de *indigenous* wetten zijn dus, volgens het Final Report, een manier om het begrip waarheid te verbreden. Er was dan ook veel

---

⁵⁶ Ronald Niezen, ‘Templates and exclusions: victim centrism in Canada’s Truth and Reconciliation Commission on Indian residential schools’, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 22 (2016) 1, 920-938, aldaar 931.

⁵⁷ Niezen, ‘Templates and exclusions’, 931.

⁵⁸ *HTRF* 2015, 17.

aandacht voor ceremoniële en artistieke manieren om je al *survivor* te uiten. Het Final Report meldt hierover het volgende:

Although Elders and Knowledge Keepers across the land have told us that there is no specific word for reconciliation in their own languages, there are many words, stories, and songs, as well as sacred objects such as wampum belts, peace pipes, eagle down, cedar boughs, drums, and regalia, that are used to establish relationships, repair conflicts, restore harmony, and make peace. The ceremonies and protocols of Indigenous law are still remembered and practised in many Aboriginal communities.⁵⁹

Sommige wetenschappers uiten hun kritiek op de brede en traditionele manier van waarheidsopenbaring. Zij stellen dat de traditionele ceremonies slechts op een ‘lege symbolische’ manier de aandacht van diepe ware verzoening afleiden.⁶⁰ Echte verzoening wordt alleen bereikt als er in wezen wordt nagedacht over de manier van rechtspraak en wetgeving van de Aboriginals.⁶¹

Concluderend blijkt de CTRC, door ceremoniële en traditionele manieren van waarheidsopenbaring te integreren in hun hoorzittingen overtuigend bij te dragen aan individuele verzoening.⁶² Al met al heeft de CTRC bijgedragen aan een ‘holistische en een uitgebreid antwoord op het nalatenschap van de *residential schools*, door de tradities, alsmede taal, cultuur en soevereiniteit, te eren die eerder door de *residential schools* gewelddadig waren vernietigd.⁶³

Dekolonisatie

***Victim-approached* methode**

De CTRC plaatst het slachtoffer in het middelpunt. Alle hoorzittingen en *truth sessions* zijn volledig *victim approached*. Individuele slachtoffers krijgen spreektijd en

---

⁵⁹ HTRF 2015, 12 (Volume 6)

⁶⁰ Val Napoleon, ‘Reconciliation for the Gitksan: Who Gets to Say What Happened?’, *Intercultural Dispute Resolution in Aboriginal Contexts* (Vancouver 2004) 176.

⁶¹ Kirsten Anker, ‘Reconciliation in Translation: Indigenous Legal Traditions and Canada’s Truth and Reconciliation Commission’ *Windsor Y.B.* 33 (2016) ?, 15-43, aldaar 16.

⁶² *Ibidem*, 43.

⁶³ *Ibidem*, 42.

spreken uit wat hen is overkomen toen zij leerling op een *residential school* waren. Door het slachtoffer centraal te zetten, benadrukt de CTRC ten eerste het feit de emotionele behoefte van *survivors* begrepen te worden en maakt het ten tweede het innerlijke besluit van vergeving tot een mogelijkheid. Aan de basis van deze opvattingen staan vele interviews waarin individuele *survivors* aangeven dat volgens hen de dominante definitie van verzoening voor hen persoonlijk herstel (*healing*) door middel van de openbaring van de waarheid inhoudt. (Dean Peachey: Reconciliation Rhetoric and Realities in the Canadian TRC⁶⁴

Murray Sinclair, de voorzitter van de CTRC, moedigde deze benadering van verzoening voor persoonlijk herstel aan. Hij zegt dan ook het volgende over de *victim-centred approach* van de CTRC: 'I have never met anyone that wants to be reconciled with the government. One forgives people, not institutions.'⁶⁵

Van individueel naar nationaal niveau

Duidelijk is dat de *survivors* zelf graag de waarheid willen uiten, maar onzeker zijn over de bestemming van hun waarheidsopenbaring. Ze zijn bang dat hun persoonlijke verhaal op een verkeerde manier in de media terecht komt en op deze manier niet het gehele beeld van hun ervaringen op de *residential schools* schetsen.

Tijdens de Assembly of First Nations National Residential Schools Conference in 2005 werd bijvoorbeeld herhaaldelijk door de *survivors* gesproken over en gevraagd naar het vertellen van de waarheid, *healing* en verzoening; 'speak[ing] the truth'; 'speak[ing] my truth'; and a 'national truth telling process.' Ook vroegen ze; 'How will we get the truth out to the public so that they have the truth?' en 'What guarantee do I have that the media and television will tell my story truthfully?'⁶⁶

Om de *survivors* bij te vallen, heeft de CTRC in het Final Report veel paragrafen gewijd aan de manier waarop de commissie door de individuele verhalen van de

---

⁶⁴ Dean Peachey, Janna Barkman, Nicki Ferland en Bobbie Whiteman, 'Reconciliation Rhetoric and Realities in the Canadian TRC' (artikel voorbereid voor de jaarlijkse meeting van de 'Canadian Political Science, Wilfred Laurier University, Waterloo, Canada, 16 mei 2011.

⁶⁵ Reuel S. Amdur, 'Reconciliation But Not with the Government,' *Canadian Charger*, 27 oktober 2010.

⁶⁶ *HTRF* 2015, 4 (Volume 6)

survivors op te tekenen, tot nationale verzoening wil komen. In het Final Report wordt herhaaldelijk gesproken over de moeilijkheid van nationale verzoening. Het zal lang duren voordat dit bereikt wordt en het zal veel van de Aboriginals, de overheid en de *non indigenous* Canadezen vragen. Toch blijft de commissie hoopvol:

As Commissioners, we understood from the start that although reconciliation could not be achieved during the TRC's lifetime, the country could and must take ongoing positive and concrete steps forward. Although the Commission has been a catalyst for deepening our national awareness of the meaning and potential of reconciliation, it will take many heads, hands, and hearts, working together, at all levels of society to maintain momentum in the years ahead. It will also take sustained political will at all levels of government and concerted material resources.⁶⁷

To the Commission, reconciliation is about establishing and maintaining a mutually respectful relationship between Aboriginal and non-Aboriginal peoples in this country. In order for that to happen, there has to be awareness of the past, acknowledgement of the harm that has been inflicted, atonement for the causes, and action to change behaviour. We are not there yet. The relationship between Aboriginal and non-Aboriginal peoples is not a mutually respectful one. But, we believe we can get there, and we believe we can maintain it. Our ambition is to show how we can do that.⁶⁸

De educatiemissie van Sinclair

Als belangrijkste hulpmiddel om die ambitie tot uiting te laten komen, is volgens Sinclair, educatie op nationaal niveau. Sinclair vertelde aan een lid van het Canadese Senaatcomité dat hij door middel van het onderwijs en educatie het lot van de inheemse volkeren en de Residential Schools wil overbrengen aan de *non-natives* van Canada. De bredere context van onrechtvaardigheid en het versterken van de Aboriginaltalen en -culturen zouden daarbij uitgebreid aan bod komen.⁶⁹

Explaining that the supposed truths of indigenous inferiority and European superiority taught in both systems continue to remain imposing barriers to reconciliation, he

---

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem, 6.

⁶⁹ James, 'A Carnival of Truth?', 65.

[Sinclair] insisted that the Commission would have to undermine racist myths of indigenous inferiority, expose the destructive impact of the residential schools and showcase the resilience of indigenous cultures. Only in this way, Sinclair concluded, could better relationships between indigenous and nonindigenous Canadians – and, he added tellingly, their governments- be built.⁷⁰

Het residential school syndrome

Deze goede voornemens wat betreft het onderwijzen van de Canadese *non-native* bevolking en hen te wijzen op het kolonialisme en het structurele onrecht blijkt echter in het gehele land niet op de juiste wijze tot uiting te komen. Het ‘residential school syndrome’ voert in de media nog steeds het hoogste woord. James Watt haalt, om dit te illustreren, het volgende voorbeeld aan:

In its account of the TRC’s Three Days of Hearings in its community, *Thunder Bay Newswatch* explained the purposes as ‘forgiveness’, healing’ and ‘closure’. The story buttressed this account with quotations from an Anglican Church official and an indigenous leader who had both attended the Thunder Bay hearings. The church official felt ‘sorrowful for the part the church played in some of those things’ but was hopeful that the survivors ‘found the healing they needed’ Anisnawbe Aski Nation Grand Chief Stan Beardy was then quoted as being in agreement, saying, ‘By holding bitterness and anger within ourselves it prevents us as a race of people, as a group of people, to be able to move forward.’⁷¹

In dit voorbeeld komt duidelijk naar voren hoe de hoorzittingen van de CTRC veelvuldig door populaire media worden weergegeven. De afbeelding van de TRC als plek waar de therapeutische werking van vergeving en verzoening tot uiting kan komen, heeft de overhand, terwijl over koloniale onderdrukking en landelijke beleidsvoering wordt gezwegen. Het is te betwijfelen of deze tendens zorgt voor een breder sociaal begrip van het kolonialisme als systeem en of het in staat is de *residential schools* als kerninstituten van de koloniale agenda van landinname en politieke onteigening te

---

⁷⁰ ‘Justice Murray Sinclair,’ Mark News Video, 27 September 2010, <http://www.youtube.com/watch?v=JDtAbKVOiUs> (geraadpleegd op 16 december 2018).

⁷¹ ‘Truth Commission’s Northern Tour Begins’ CBC News, 14 maart 2011

zien.⁷²

De nationale educatie die Sinclair voor ogen had, heeft dus niet geleid tot nationaal begrip.

Door de CTRC-hoorzittingen te benaderen als bijeenkomsten waar individuele slachtoffers hun verhaal konden doen en voor individuele daden excuses konden worden gemaakt, (zoals de kerkelijk ambtenaar deed in het programma *Thunder Bay Newswatch*) ligt de focus, zowel op nationaal niveau als binnen de CTRC, teveel op interpersoonlijk begrip en individuele vergeving. De onderliggende oorzaak van ongelijkheid en het structurele onrecht wordt hierdoor niet blootgelegd. (Mahmood Mamdani 'Amnesty or Impunity? A Preliminary Critique of the Report of the Truth and Reconciliation Commission of South Africa'⁷³

De Canadese overheid en de CTRC hebben daarnaast ook nooit overtuigend de brede koloniale context waarin de *residential schools* bestonden, aan het voetlicht gebracht. Phil Fontaine, een van de *survivors* zegt dan ook het volgende op een samenkomst van de CTRC in Vancouver in 2011.

[The Canadese government] didn't want to accept the fact that this was a mass violation of human rights, and the harms inflicted on individuals were really race-based and that the policy that made it possible for this horrible experience to descent upon us was really one that was designed to eradicate a sense of Indians in the country, it's really about an attempt to kill the Indian in the child, and that's what brought us this horrible and tragic experience. Phill Fontaine Adress to the TRC⁷⁴

De racistische achtergrond waartegen de *residential schools* hun werk deden, is volgens Fontaine nooit door de Canadese regering geaccepteerd.

In 1998 heeft de Canadese regering weliswaar haar excuses aangeboden voor de fysieke en seksuele mishandeling die plaatsvond op *residential schools*, maar nooit voor

---

⁷² James, 'A Carnival of Truth?', 199.

⁷³ Ibidem, 195.

⁷⁴ Phil Fontaine, address to the TRC, Vancouver, 2 March 2011. Geciteerd in Ronald Niezen, 927.

het systeem zelf en de culturele, socio-economische, politieke en psychologische effecten die daaruit ontsprongen.⁷⁵

Kortom, de CTRC brengt, evenals de ZATRC, persoonlijke waarheid en verzoening als prioriteit naar voren. Hierdoor hebben niet-inheemse Canadezen slechts een vaag beeld van de schaal van het geweld en de daarbij behorende kolonisatie. Hoewel de benadering waarbij het slachtoffer in het middelpunt staat, tot persoonlijke positieve ervaringen en verzoeningsvoorbeelden leidt, ligt hierdoor, de focus te weinig op de bredere kolonisatiecontext. De hegemoniale structuren van de bureaucratische systemen en de ongelijke machtsverhoudingen die zorgden voor koloniaal geweld, blijven voor het grootste deel onzichtbaar voor de *non-native* Canadezen.⁷⁶

---

⁷⁵ Paulette Regan, *Unsettling the Settler Within: Indian Residential Schools, Truth Telling, and Reconciliation in Canada* (Vancouver 2010) 87.

⁷⁶ Ibidem.

Conclusie

In *Truth, Reconciliation and Settler Denial: Specifying the Canada-South Africa Analogy* (2012) stelt Rosemary Nagy het volgende: 'It remains to be seen the extent to which the Canadian TRC will engage Indigenous knowledge and methodologies in its production of truth; how it will integrate survivor testimony (micro-truth) with its macro-analysis.'

Uit deze vergelijkende conclusie zal dit duidelijk worden.

De benadering van de definitie van waarheid

Op het gebied van de benadering van de definitie van waarheid, blijkt de CTRC wel degelijk te hebben 'geleerd' van de manier waarop de ZATRC zich profileerde. Waar de ZATRC niet genoeg rekening hield met de gebruiken, tradities en inzichten van de zwarte Zuid-Afrikaan en zich vaak te christelijk uitliet, waardoor individuele verzoening soms uitbleef, heeft de CTRC, door ceremoniële en traditionele manieren van waarheidsopenbaring te integreren in hun hoorzittingen overtuigend bijgedragen aan individuele verzoening. De ZATRC hield, ondanks het integreren van de levensfilosofie Ubuntu, niet genoeg rekening met het feit dat het collectief binnen de Zuid-Afrikaanse spiritualiteit belangrijker is dan het individu, terwijl daar juist de focus op wordt gelegd door te streven naar individuele waarheid en verzoening. De CTRC houdt daarentegen wel rekening met de zienswijzen, gebruiken en tradities van de Aboriginals. Vooral het opnieuw leven inblazen van de ooit door de *residential schools* vernietigde talen, en de cultuur van de Aboriginals, droeg bij aan een holistische en brede benadering van waarheid, waardoor vooral individuele verzoening mogelijk was.

Van *victim approached*-benadering naar dekolonisatie

Beide TRC's stellen de slachtoffers in plaats van de daders centraal in hun hoorzittingen. Hun individuele waarheidsopenbaringen worden omgezet in individuele verzoening en *healing*. Een brede waarheidsopvatting is hiervoor nodig. De 'harde' en 'forensische' waarheid delft hierdoor het onderspit. Beide commissies hebben individuele waarheidsopenbaringen verzameld en in hun Final Report geplaatst. Deze 'aaneengeregen' verklaring zorgt ervoor dat de bredere koloniale context waarin de gewelddadigheden zich tijdens de Apartheid en op de *residential schools* zich afspeelden, door beide commissies uit het oog verloren wordt. In Zuid-Afrika lag de nadruk te weinig op racisme en de Apartheid, in Canada zijn de resultaten van het Final Report nog niet doorgedrongen bij de *non-native* Canadezen. Hierdoor zijn de koloniale machtsstructuren en ongelijke machtsverhoudingen nog steeds vaak niet zichtbaar. Dekolonisatie, verwijzend naar het proces dat de koloniale machten onthult en ontmantelt, is door de TRC's van zowel Zuid-Afrika als Canada niet bewerkstelligd.

Door Truth and Reconciliation Commissions met elkaar te vergelijken, is het mogelijk een kleine stap richting de ideale 'blauwdruk' van een TRC te zetten. Hoewel er nooit een mal zal zijn die op iedere nieuw opgerichte TRC kan worden geplaatst -conflicten, landen en volkeren verschillen immers teveel van elkaar- is het nuttig de werking van TRC's te blijven onderzoeken en op deze manier wellicht dichter tot de mogelijkheid tot verzoening te komen.

Bibliografie

- Amdur, Reuel S., 'Reconciliation But Not with the Government,' *Canadian Charger*, 27 oktober 2010.
- Anker, Kirsten, 'Reconciliation in Translation: Indigenous Legal Traditions and Canada's Truth and Reconciliation Commission' *Windsor Y.B.* 33 (2016) ?, 15-43.
- Avruch, Kevin en Vejarano, Beatrice, 'Truth and Reconciliation Commissions: A Review Essay and Annotated Bibliography' *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, 4 (2001) 2, 37-76
- Battiste, Marie 'Indigenous Knowledge: Foundations for First Nations.', *WINHEC Journal* ? (2005) ?, paginanummers ontbreken.
- Battle, Michael, 'A Theology of Community – The Ubuntu Theology of Desmond Tutu' *Interpretation: A Journal of Bible and Theology* 54 (1993) 2, 173-182.
- Fontaine, Phil, 'Truth Commission's Northern Tour Begins' CBC News, 14 maart 2011 address to the TRC, Vancouver, 2 March 2011. Geciteerd in Ronald Niezen, 927.
- Hay, Mark, 'Grappling with the Past: The Truth and Reconciliation Commission of South Africa' *African Journal of Conflict Resolution* 1 (1999) 1, 29-51.
- Henderson, Willie , 'Metaphors, Narrative and 'Truth': South Africa's Truth and Reconciliation Commission' *African Affairs*, 99 (2000) 1, 457-465.
- James, Matt 'A Carnival of Truth? Knowledge, Ignorance and the Canadian Truth and Reconciliation Commission' *The International Journal of Transitional Justice*, 6 (2012) 1, 182-204.
- Nader, Laura, *Harmony Ideology: Justice and Control in a Zapotec Mountain Village* (Stanford 1990)
- Menkiti, Ifeanyi , 'Person and Community in African Traditional Thought' *African Philosophy* ? (1971) ?, 171-181.
- Nagy, Rosemary , 'Truth, Reconciliation and Settler Denial: Specifying the Canada South Africa Analogy' *Human Rights Review*, 13 (2012) 1, 349-367.
- Napoleon, Val, 'Reconciliation for the Gitksan: Who Gets to Say What Happened?', *Intercultural Dispute Resolution in Aboriginal Contexts* (Vancouver 2004)

- Niezen, Ronald 'Templates and exclusions: victim centrism in Canada's Truth and Reconciliation Commission on Indian residential schools', *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 22 (2016) 1, 920-938.
- Peachey, Dean, Barkman, Janna, Ferland Nicki en Whiteman, Bobbie, 'Reconciliation Rhetoric and Realities in the Canadian TRC' (artikel voorbereid voor de jaarlijkse meeting van de 'Canadian Political Science, Wilfred Laurier University, Waterloo, Canada, 16 mei 2011.
- Posel, Deborah, 'History as confession: The case of the South African Truth and Reconciliation Commission', *Public Culture* 20 (2008) 1, 119-141.
- Regan, Paulette, *Unsettling the Settler Within: Indian Residential Schools, Truth Telling, and Reconciliation in Canada* (Vancouver 2010)
- de Vries, Fred, 'Het begon hoopvol', *De Groene Amsterdammer*, 19 december 2018.
- Wilson, Richard, 'Reconciliation and Revenge in Post-Apartheid South Africa – Rethinking Legal Pluralism and Human Rights' *Current Anthropology*, 41 (2000) 1, 75-98.
- Winslow, Tom, 'Reconciliation: The Road to Healing? Collective Good, Individual Harm?' *Track Two*, 6 (1997) 3-4, paginanummers ontbreken, aldaar 1e blz..

Rapporten

Honouring the Truth, Reconciling for the Future 2015

Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report 1998

Beeldmateriaal

'Justice Murray Sinclair,' Mark News Video, 27 September 2010, <http://www.youtube.com/watch?v=JDtAbKVOiUs> (geraadpleegd op 16 december 2018).